

O attributech Boha II (První české překlady dopisů, které si v listopadu roku 1675 mezi sebou vyměnili B. Spinoza a G. H. Schuller)

ABOUT ATTRIBUTES OF GOD II

*(THE FIRST CZECH TRANSLATIONS OF TWO LETTERS, WHICH WERE CHANGED BETWEEN B.
SPINOZA AND G. H. SCHULLER IN NOVEMBER 1675.)*

Martin Hemelík¹

Abstrakt: V rámci této stati jsou publikovány první české překlady dvou dopisů, které si v listopadu roku 1675 mezi sebou vyměnili B. Spinoza a G. H. Schuller. Obsahem dopisů, které jsou logickým pokračováním korespondence z léta téhož roku, jsou další námitky proti některým tvrzením Spinozovy Etiky a filosofovy odpovědi na tyto námitky. Diskuse se opět týkala problému atributů Boha. Kromě toho se dopisy týkají i kontaktů B. Spinozy s W. Ehrenfriedem von Tschirnhausen a G. W. Leibnizem.

Klíčová slova: Spinoza – G. H. Schuller – dopisy – atributy Boha – Tschirnhausen – Leibniz.

Abstract: In the frame of this paper are published the first czech translations of two letters, which were changed between B. Spinoza and G. H. Schuller in November 1675. The content of letters continuing in the correspondence from the summer of the same year are next objections against some propositions of Spinoza's Ethics and philosopher's answers on these objections. The discussion was again in relation to the problem of the attributes of God. The letters deal with the contacts between B. Spinoza and W. Ehrenfried von Tschirnhausen and G. W. Leibniz, too.

Keywords: Spinoza – G. H. Schuller – letters – attributes of God– Tschirnhausen – Leibniz.

¹ Ústav cizích jazyků, III. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Ruská 87, 100 00 Praha 10, martin.hemelik@lf3.cuni.cz

1 Krátce k historii dopisů

První české překlady dvou dopisů, které si mezi sebou vyměnili G. H. Schuller a B. Spinoza v podzimním měsíci roku 1675, navazují na překlady dopisů, které si zmínění muži mezi sebou vyměnili v létě stejného roku. Obsah dopisů je pokračováním diskuse o attributech Boha a zpřesňování jednotlivých tvrzení Spinozovy *Etiky*². Kromě toho jsou zde probírány kontakty filosofa s Ch. Huyghensem³ a možnosti Spinozových kontaktů s G. W. Leibnizem⁴.

První české překlady byly pořízeny z Gebhardtovy edice Spinozových děl⁵ s přihlédnutím k ruskému⁶ a německému překladu.⁷

1.1 Dopis č. LXX

Originál tohoto Schullerova dopisu se dochoval v archivních materiálech amsterdamské baptistické společnosti.⁸ Pro účely vydání Spinozovy korespondence v *Opera Posthuma* či *Nagelate Schriften* nebyl tento dopis použit. Poprvé byl publikován podobně jako jiné dopisy z těchto archivních materiálů spinozovským badatelem J. van Vlotenem v roce 1862.⁹

1.2 Dopis č. LXXII

Tato Spinozova odpověď na předchozí Schullerův dopis, která rovněž nebyla pro účely edice korespondence v *Opera Posthuma* či *Nagelate Schriften* použita¹⁰, se jako filosofův autograf dochovala ve sbírce J. J. van Voorsta. V roce 1860 ji v aukci vydražil knihkupec F. Muller. Jeden ne úplně přesný opis tohoto autografu od F. Mullera získal J. van Vloten, který ho publikoval ve svém doplňku ke Spinozovým dílům.¹¹

² Informace o osobách z této korespondence viz „O attributech Boha“, *E-LOGOS*/2016.

³ Ch. Huyghens (1629 – 1695) byl slavný nizozemský fyzik, matematik, optik a astronom. Podrobnosti k jeho kontaktům s B. Spinozou viz Hemelík, M.: *Baruch Benedictus Spinoza (1632-1677). Doba, život a myšlenky novověkého filosofa.*, Filosofia, Praha 2006, str. 269 a násl.

⁴ G. W. Leibniz (1646 – 1716) byl nejvýznamnějším německým myslitelem a polyhistorem přelomu 17. a 18. století. Podrobnosti o poněkud komplikovaném vztahu B. Spinozy k tomuto německému filosofu viz Hemelík, M.: *Baruch Benedictus Spinoza (1632-1677). Doba, život a myšlenky novověkého filosofa.*, Filosofia, Praha 2006, str. 278 a násl.

⁵ Spinoza *Opera*. Im Auftrag der Heidelberger Akademie der Wissenschaften herausgegeben C. Gebhardt.,

Bd. I-IV, Carl Winters Universitätsbuchhandlung, Heidelberg 1923-1925. Konkrétně ze IV. svazku, str. 274-278. Z této edice pochází rovněž poznámkový aparát (viz str. 426-427), který je použit i pro účely českého překladu.

⁶ Бенедикт Спиноза: *Избранные произведения*, II, Moskva 1957, str. 600-604.

⁷ *Spinozas Briefwechsel*, ed. J. Stern, Reclam, Leipzig 1904, str. 235-238.

⁸ Okolnosti související s objevem částí spinozovské korespondence v těchto archivních materiálech jsou blíže popsány v „Attributech Boha“, cit. vyd. *E-LOGOS*/2016.

⁹ Viz Vloten, van J.: *Ad Benedicti de Spinoza Opera quae supersunt omnia Supplementum*, Amstelodami 1862, str. 314-317.

¹⁰ To bylo důvodem, proč starší edice *Opera Posthuma* (například edice C. H. Brudera) tyto dopisy v oddílu korespondence neobsahují.

¹¹ Tamtéž, str. 317 a násl.

Další osudy tohoto dopisu byly poměrně pestré. V roce 1860 ho získal G. M. Clauss z Lipska, potom se nacházel ve sbírce autografů A. M. Cohna v Berlíně, později u L. Kocha ve Frankfurtu. V roce 1917 byl vydražen v Berlíně pro kupce, jehož jméno zůstalo utajeno. Faksimile autografu uveřejnil W. Meijer.¹²

Seznam použitých zdrojů

Spinoza Opera. Im Auftrag der Heidelberger Akademie der Wissenschaften herausgegeben C. Gebhardt., Bd. I-IV, Carl Winters Universitätsbuchhandlung, Heidelberg 1923-1925.

Der Briefwechsel des Spinoza im Urtexte, herausgegeben H. Ginsberg, E. Koschny, Leipzig 1876.

Spinozas Briefwechsel, ed. J. Stern, Reclam, Leipzig 1904.

Бенедикт Спиноза Избранные произведения, I-II, Moskva 1957.

Hemelík, M.: Baruch Benedictus Spinoza (1632-1677). Doba, život a myšlenky novověkého filosofa., Filosofia, Praha 2006.

¹² Viz Meijer, W.: Nachbildung der im Jahre 1902 noch erhaltenen eigenhändigen Briefe des Benedictus Despinoza, zde je faksimile dopisu publikována pod číslem IX.

Epistola LXX.

Praestantissimo acutissimoque Philosopho
B. d. S.

G. H. SCHULLER, Med. Dr.

Amsterd. 14. Novemb. 1675

Doctissime ac Praestantissime Domine, Fautor
summopere colendeⁱ

Ultimas meas una cum Processu Anonymiⁱⁱ Tibi rite suis traditas spero, simulque Te adhuc bene valere, prout Ego bene valeo. Caeterum intra trimestre spatium a Nostro Tschirnhausio nihil literarum habui, unde tristes conjecturas formaveram, ipsum ex Anglia in Gallias tendentem iter funestum fecisse; jam vero iis acceptis, gaudio plenus, eas juxta ejus petitum cum Domino communes facere debui, atque significare cum officiosissima salute Eum salvum Parisios advenisse, Dominum Hugenum ibidem, prout praemonueramus, offendisseⁱⁱⁱ, quoque de causa se ipsius ingenio omnimode accomodaverat, adeo ut ab ipso magni aestimetur; mentionem fecerat, Dominationem vestram ei conversationem ipsius (Hugenii) commendasse, ejusque personam plurimi facere, quod ei valde arriferat, adeo ut et, se similiter vestram personam magni facere, responderit, jamque nuper Tr. Theol. Pol. ab illa obtinuerit, qui a permultis ibidem aestimatur, seduloque inquiritur, nunquid plura ejusdem Authoris Scripta lucem videant, ad quod Dominus Tschirn. respondent, sibi nulla praeter Demonstr. in 1 & 2. partem Princ. Cartesij^{iv} esse nota; Caeterum de Domino nihil praeter jam dicta retulit, unde sperat, id ei quoque non ingratum fore. Nuper Hugenus nostrum Tschirnhausium ad se accersi curaverat, eique indicaverat, Dominum Colbert^v desiderare aliquem, qui ejus filium in Mathematicis instrueret, quodsi ejusmodi conditio ei arrideret, eam compararet, ad quae Noster aliquod dilationis tempus petens, tandem se promptum declaverat. Reedit itaque Hugenus cum responso, quod Domino Colbert ista propositio maxime placuisset, praesertim, cum ex imperitia^{vi} linguae Gallicae ejus filium Latine alloqui tenebitur. Ad nuperrime factam

Dopis 70.

Nejpřednějšímu a nejpronikavějšímu filosofu
B. d. S.

G. H. SCHULLER, doktor medicíny.

14. listopadu 1675

Nejučenější a nejpřednější pane, ochránče
v nejvyšší míře vážený

Doufám, že Ti přišel můj poslední dopis i s příloženým experimentem neznámého^{vii}. A také doufám, že se těšíš dobrému zdraví stejně jako já. Během tří měsíců jsem od našeho Tschirnhausena nedostal ani jeden dopis a už jsem se zabýval smutnými předpoklady, že se mu při přejezdu z Anglie do Francie přihodilo nějaké neštěstí. Ale již jsem dopisy obdržel a plný radosti pokládám za svůj dluh – podle přání samotného (Tschirnhausena) – podělit se s Tebou o tuto zprávu a předat Ti spolu s tím jeho srdečný pozdrav. Do Paříže úspěšně dorazil a setkal se tam s panem Huyghensem, jak jsme mu radili. Snažil se přizpůsobit jeho způsobu uvažování tak, aby si o něm mohl vytvořit vysoké mínění. Tschirnhausen mu řekl, že jsi mu doporučil seznámit se s ním, protože si velice ceníš jeho osobnosti. To udělalo panu Huyghensovi velkou radost a odpověděl, že stejně tak si váží tebe a že nedávno dostal od tebe Traktát teologicko-politický, kterého si tam mnozí vysoko cení, takže je často možné slyšet otázku, nespátřila-li světlo světa další díla téhož autora. Na to Tschirnhausen odpověděl, že mu nejsou známa žádná jiná díla kromě důkazů v první a druhé části Descartových Principů filosofie. Mimo těchto poznámek o tobě Tschirnhausen nic víc nevyprávěl, proto doufá, že i to, co o tobě sdělil, nebude pro tebe nepřijatelné. Nedávno Huyghens k sobě pozval našeho Tschirnhausena a sdělil mu, že pan Colbert hledá pro svého syna nějakého učitele znalého matematiky a že, pokud by se Tschirnhausenovi taková činnost zamlouvala, může ho na toto místo doporučit. Náš přítel si vyžádal nějaký čas na rozmyšlenou a nakonec se rozhodl, že je na takovou činnost připraven. Huyghens mu donesl odpověď, že se jeho

objectionem respondent, pauca illa verba, quae jussu Domini^{viii} scripseram, ipsi sensum intimius aperuisse, seque^{ix} easdem cogitationes jam modo fovisse (quandoquidem hisce duobus modis explicationem praecipue admittant) quod vero eam, quae nuper in objectione erat contenta, secutus fuerit, duae sequentes effecerant rationes, quarum prima, quod sibi alias videantur adversari prop. 5 et 7 lib. secundi^x: In prima n. harum statuitur, Ideata esse causam ideatum efficientem, quo tamen per demonstrativem posterioris videtur evinci propter citatum axioma 4 p. 1^{xi}; Vel (quod mihi potius persuadeo) applicationem hujus axiomatis juxta Authoris intentum non recte instituo, quod sane perlibenter ab ipso, si negotia ejus ferant, perciperem. Secunda, quo minus exhibitam explicationem sequeretur, causa fuit, quod hac ratione Attributum cogitationis se multo latius, quam attributa caetera extendere statuatur; cum vero unumquodque attributorum Essentiam Dei constituat, non video sane qua ratione hoc huic non contrarietur. Hoc saltem insuper dicam, si alia Ingenia ex meo judicare licet, propositiones 7 et 8 v. lib. 2^{xii} admodum difficulter intellectum iri, idque non alia de causa, quam quia Authori placuit (cum non dubitem, quod ipsi tam planae fuerunt visae) demonstrationes ijs adjunctas tam brevibus et non verbosius explicatis complecti. Refert praeterea, se Parisijs invenisse Virum insigniter eruditum, inque variis Scientiis versatissimum ut et a vulgaribus Theologiae praejudicijs liberum Leibniz^{xiii} appellatum quocum familiaritatem contraxit intimam, cum sit subiectum, quod una cum eo intellectus perfectione continuare allaborat, imo hoc ipso nihil melius aestimet, utiliusve censet; In Moralibus eum, inquit, esse exercitatissimum, qui sine ullo affectuum impetu ex solo rationis dictamine loquitur. In Physicis^{xiv}, & praesertim Metaphysicis studiis de Deo & Anima pergit, illum esse expertissimum, Tandem concludit eum esse dignissimum, cui Scripta Domini, concessa prius venia, communicentur, cum credat, quod Authori magnum inde proveniet commodum, prout prolixè ostendere promittit si Dominationi Tuae id placuerit; sin vero minus, nullum motat scrupulum, quin juxta

návrh panu Colbertovi líbil zvláště proto, že Tschirnhausen nezná francouzštinu a musí vše vysvětlovat synovi v latině. Na tvá poslední vyjádření odpovídá, že těch několik odstavců, které jsem mu dle tvého doporučení napsal, mu vše významně objasnilo a že on sám se v určité míře kloní ke stejným tvrzením (zvláště proto, že to objasňují ony dva způsoby). K přijetí takového názoru, který nedávno vyložil ve svém vyjádření, byl přiveden dvěma následujícími motivy. Jeden motiv spočívá v tom, že se jinak zdají tvrzení 5 a 7 druhé knihy protikladná, neboť první z těchto tvrzení říká, že ideata jsou působícími příčinami idejí – což odporuje důkazu 7. tvrz. odkazujícímu na 4. ax. první knihy. Nebo (což spíše přijímám) že je třeba promyslet, že já nesprávně chápu odkaz autora na zmíněný axiom, na což by bylo třeba – pokud to dovolí jeho povinnosti – zeptat se jeho samého. Druhý motiv, který mne mate v přijetí předloženého vysvětlení, spočíval v tom, že při takovém pochopení by bylo třeba přiznat atributu myšlení podstatně větší rozšíření oproti jiným atributům; a protože každý atribut konstituuje esenci Boha, nevidím, jakým způsobem vyplývá protiklad mezi těmito dvěma tvrzeními. Kromě toho poznamenávám – je-li dovoleno posuzovat um jiných na základě svého vlastního – že tvrz. 7 a 8 druhé knihy se ukazují být pro pochopení obtížné, a že to má jednoduchou příčinu v tom, že autoru (pro kterého byla tvrzení nepochybně zcela jasná) vyhovovalo vyložit důkazy příliš krátce a ne zcela dostatečně. Kromě toho náš přítel sděluje, že se v Paříži setkal s učeným mužem jménem Leibniz, zasvěceným do mnoha nauk a osvobozeným od obvyklých teologických předsudků. Ukázalo se, že Leibniz stejně jako Tschirnhausen pracuje na zdokonalení chápavosti, protože se domnívá, že není nic lepšího a užitečnějšího. To vedlo k tomu, že mezi nimi vznikla poměrně blízká známost. Ve věcech morálky a mravnosti je pan Leibniz, podle slov našeho přítele, plně zběhlý a ve svých vyjádřeních následuje pouze příkazy rozumu, nepodléháje vlivu afektů. V otázkách fyzikálních a ještě více metafyzických – o Bohu a duši – je také celkem zběhlý. Vzhledem k tomu všemu náš přítel dospěl k přesvědčení, že tento člověk je plně

eorum mentionem fecit. Idem ille Leibniz magni aestimet Tr. Theol. Polit. de cujus datam fidem ingenue ea sit celaturus, uti ne vel minimam materia Domino, si meminerit, Epistolam scripsit aliquando.^{xv} Rogarem itaque Dominum, ut nisi sontica subsit causa, id pro generosa Tua humanitate permittere ne graveris, sed si fieri possit, quam proxime resolutionem Tuam aperias, cum acceptis sponsoriis Tuis, nostro Tschirnhausio respondere potero, quod avide Die Martis^{xvi} vesperi facerem, nisi impedimenta graviora Domino moram nectere coegerint. D. Bresserus ex Clivia redut factus, multam Cerevisiae Patriae quantitatem huc misit, monui ipsum ut dimidiam Tonnam Domino concederet, quod cum amiciss. salutatione praestare promisit. Denique styli ruditati, calamique celeritati ignoscas quaeso, mihi que ad servitia Tua exequenda imperes, ut occasionem realem habeam testandi me esse,

Vir Praeantissime, servum Tibi paratissimum

G. H. Schuller^{xvii}

hoden toho, abych – v případě, že to dovolíš – mu ukázal tvé spisy. On se domnívá, že by to mohlo být pro tebe užitečné. Budeš-li si to přát, zavazuje se podat závazná vysvětlení svého mínění. Ale jestli by sis to nepřál – nepochybuj o tom, že v souhlase s daným slovem bude chránit mlčení o nich a podobně jako doposud se o nich ani maličko nezminí. Taktéž si Leibniz velice cení Traktátu teologicko - politického, o kterém ti, pamatuješ-li si, kdysi psal. Tak prosím tě – nemáš-li nějaké zvláštní přání – neodpírej nám s velkodušností a dobrotou tobě vlastní své svolení a sděl nám své rozhodnutí co možná brzy, abych po obdržení tvého dopisu mohl odpovědět našemu Tschirnhausenovi. Chtěl bych mu napsat v úterý večer, nezdrží-li nějaké okolnosti tvou odpověď. Pan Bresser, který se vrátil z Cleve, přivezl z vlasti velké množství piva. Navrhl jsem mu, aby ti poslal půl bečky, což se zavázal udělat, posílaje ti s tím nejsrdečnější pozdravy.

Prosím omluv špatnost stylu a uspěchanost pera a přikaž mi udělat pro tebe nějakou službu, abych tak mohl dokázat, že jsem,

muži nejpřednější, tvým nejpokornějším sluhou

G. H. Schuller

Epistola LXXII.

Doctissimo, Expertissimoque Viro
G. H. SCHULLER

B. d. S.

Expertissime De. amice plurimum colende^{xviii}

Pergratum mihi fuit, ex literis tuis, hodie acceptis, intelligere, quod bene valeas, et quod Tschirnhausius noster foeliciter iter suum in Galliam confecerit. in sermonibus, quos cum Do Hugenio de me habuit, prudenter sane, meo quidem iudicio se gessit, et praeterea summopere gaudeo, quod tam opportunam occasionem ad finem, quem sibi destinaverat, invenerit. Quid autem in axiomatico 4. p. 1^{xix} reperit, ex quo contradicere videatur prop. 5 p. 2^{xx} non video. In hac enim prop. affirmatur, quod ideae cujuscumque essentia^{xxi} Deum, quatenus ut res cogitans consideratur, pro causa habet; in illo autem axiomatico, quod effectus cognitio sive^{xxii} idea, a cognitione sive idea causae pendeat^{xxiii}. Sed ut verum fatear, tuae epistolae sensum hac in re non satis assequor, et vel in tua epistola, vel in ipsius exemplari errorem festinantis calami esse credo. Nam scribis, in prop. 5 affirmari, ideata esse causam efficientem ideatum, cum tamen hoc ipsum in eadem propositione expresse negetur; atque hinc omnem confusionem oriri, nunc existimo, ac proinde frustra in praesentiarum de hac materia prolixius scribere conarer, sed expectandum mihi est, donec ipsius mentem mihi clarius explices, et sciam an satis emendatum habeat exemplar. Lybnizium, de quo scribit, me per epistolas novice credo, sed qua de causa in Galliam profectus sit, qui Francfurti consiliarius erat, nescio. Quantum ex ipsius epistolis conjicere potui, visus est mihi homo liberalis ingenii, et in omni scientia versatus. Sed tamen ut tam cito ei mea scripta credas, inconsultum esse iudico. Cuperem prius scire, quid in Gallia frequentaverit, et ipsius mores intimius noverit. Coeterum nostrum istum amicum meo nomine, quam officiosissime^{xxiv} saluta, et si qua in re ipsi servire possum, quicquid velit, operet, et me sibi ad omnia obsequia paratissimum reperiet.

Dopis 72.

Vysoce učenému a zkušenému muži
G. H. SCHULLEROVI

B. d. S.

Vysoce zkušený pane, vysoce vážený příteli

Byl jsem velice rád, že jsem z tvého dopisu, který jsem dnes dostal, poznal, že se těšíš dobrému zdraví a že náš Tschirnhausen úspěšně zakončil své putování do Francie. Co se týká jeho rozhovoru s panem Huyghensem, držel se dle mého mínění velmi rozumně. Kromě toho se velice raduji, že měl vhodnou příležitost k dosažení všeho, co si stanovil jako cíl.

Nevidím žádný protiklad mezi ax. 4 první knihy a tvrzení 5 druhé knihy, neboť ve tvrzení se říká, že esence každé ideje má za svou příčinu Boha, pokud je chápán jako věc myslící; v uvedeném axiomu se pak říká, že poznání neboli idea nějakého výsledku závisí na poznání neboli ideji příčiny. Avšak po pravdě řečeno nechápu v tomto bodě dostatečně smysl tvého dopisu a předpokládám, že buď ve tvém dopisu nebo v exempláři Tschirnhausena je chyba vzniklá spěchem pera. Neboť píšeš, že v tvrzení 5 se říká, že ideata jsou působící příčinou idejí, což se přece právě v tomto tvrzení výslovně popírá. Z toho, předpokládám, také vzniklo veškeré nedorozumění, a proto by bylo z mé strany bezúčelné, kdybych zkoušel o tomto předmětu psát více. V současnosti musím počkat, dokud mi neobjasníte myšlenky našeho přítele a pokud já neseznám, zda je dostatečně opravený jeho exemplář. Myslím, že Leibnize, o kterém píše, znám podle jeho dopisů, ale nevím proč se, jako frankfurtský radní, vypravil do Francie. Nakolik jsem podle jeho dopisů mohl posoudit, ukázal se jako člověk svobodného ducha a zběhlý ve všech vědách. Ovšem nepovažuji za rozumné svěřit mu tak brzy mé spisy. Nejprve bych chtěl vědět, co dělá ve Francii, a slyšet soud našeho Tschirnhausena o tom, jak dlouhý čas s ním bude sdílet a blíže se seznámí s jeho charakterem. Zatím tě prosím, abys našemu příteli předal mým jménem co nejvřelejší pozdrav a sdělil mu, že pokud bych mu mohl

Adventum sive reditum Domini et amici colendissimi Bresseri gratulor. Pro promissa deinde cerevicia magnas ago gratias, et quocumque modo potero etiam referam. Tui Denique Parentis^{xxv} processum nondum experiri tentavi; nec credo quod animum ad id tentandum applicare potero. Nam quo magis rem ipsam cogito, mihi magis persuadeo te non aurum confecisse, sed parum quod in Antimonio latebat separavisse. Sed de hoc alias fusius, nunc temporis angustia praecludor, interim si aliqua in re tibi operam praestare possum ecce me, quem semper invenies Vir praestantissime Tibi amicissimum et Servum Paratissimum

B. despinoza

Hagae Comitibus 18. Novembri
1675

Myn Heer

Myn Heer G. H. Schuller
Der medesynen Doctor woonende
in de kortsteegh in de gestofeerde
hoet t'Port Amsterdam

být nějak užitečný, nechť jen řekne – vždy u mne nalezne ochotu ke službám všeho druhu. Našeho vysoce váženého přítele Bressera zdravím při příjezdu či návratu. Za slíbené pivo jsem mu velice vděčný a postarám se, abych mu mohl tuto službu oplatit. Pokusy tvého rodiče jsem ještě neprověřil, ale zkusím, neboť čím více o tom přemýšlím, tím více se kloním k názoru, že jsi nezískal zlato, ale pouze oddělil od antimonu nevelké množství zlata, které se v něm skrývalo. Ale o tom jindy, nyní mi to nedovoluje nedostatek času. Mezitím, pokud ti mohu být nějak užitečný, věř, že ve mně vždy, vážený muži, najdeš oddaného přítele a připraveného sluhu

B. despinoza

V Haagu 18. listopadu 1675

Můj pán

Můj pán G. H. Schuller
Doktor medicíny bydlící
V Krátké uličce ve vybaveném bytě
V přístavu Amsterdam

Poznámky dle Gebhardtova vydání spolu s citacemi z příslušných míst českého překladu Spinozovy Etiky (Spinoza, B.: Etika, přel. K. Hubka, Praha 1977) :

ⁱ Nad oslovením je v originále umístěn malý dvojitý kroužek. Tentýž se nachází i nad oslovením ve Spinozově odpovědi na Schullerův dopis. W. Meijer se domníval, že se jedná o astrologický znak Slunce.

ⁱⁱ W. Meijer považoval slovo „Anonymi“ za špatně napsané slovo „Antimonii“ z toho důvodu, že v dopise je zmíněn pokus o získání zlata z antimonu a také proto, že Spinoza autora pokusu znal. C. Gebhardt nezná žádný důvod, který by takovou domněnku opravňoval.

ⁱⁱⁱ Na základě velké přízně francouzského krále Ludvíka XIV. pobýval Ch. Huyghens po roce 1666 dlouhodobě v Paříži.

^{iv} Rozumí se jediné Spinozovo dílo vydané tiskem za jeho života pod jeho jménem. Český překlad viz B. Spinoza: *René Descarta Principy filosofie vyložené způsobem užívaným v geometrii*, přel. M. Hemelík, Filosofie, Praha 2004

^v J. B. Colbert – ministr financí vlády krále Ludvíka XIV. Právě na jeho osobní pozvání pobýval Ch. Huyghens v Paříži.

^{vi} V autografu bylo původně „defectu“, ale bylo přeškrtnuto a nahrazeno „imperitia“.

^{vii} Ze Spinozovy odpovědi (dopis č. LXXII) je patrné, že se jednalo o pokus Schullerova otce či příbuzného (viz vysvětlivku č. XXV) o získání zlata z antimonu.

^{viii} Po „Domini“ je v autografu vyškrtnuto „illi“.

^{ix} Po „seque“ je vyškrtnuto „videre“.

^x Tvzení 5, druhá kniha Etiky: „Formální bytí idejí uznává Boha za svou příčinu jen potud, pokud je chápán jako věc myslící, a nikoli potud, pokud je objasňován jiným atributem. Tzv. že jak ideje atributů Boha, tak i ideje jednotlivých věcí neuznávají za svou příčinu ty věci, jež jsou jimi myšleny (ideata), ale přímo Boha, pokud je věc myslící.“

Tvrzení 7, druhá kniha Etiky: „Uspořádání a vzájemná souvislost idejí je totožná s uspořádáním a vzájemnou souvislostí věcí.“

^{xi} Axióm 4, první kniha Etiky: „Poznání účinku závisí na poznání příčiny a zahrnuje ji v sobě.“

^{xii} Tvzení 7 viz vysvětlivku X. Tvzení 8, druhá kniha Etiky: „Ideje neexistujících jednotlivých věcí nebo modů musí být obsaženy v nekonečné ideji Boha stejným způsobem, jakým jsou v attributech Boha obsaženy formální esence jednotlivých věcí neboli modů.“

^{xiii} G. W. Leibniz prožil v Paříži celkem 4 roky (1672-1676). Cílem jeho pobytu bylo přesvědčit francouzského krále, že je velice vhodné, aby se pokusil získat pod svou nadvládu Egypt. Důvodem jeho snahy byly obavy před francouzskou invazí do německých oblastí.

^{xiv} Před „Physicis“ je v autografu vyškrtnuté „Met.“

^{xv} Leibnizův dopis Spinozovi týkající se Traktátu teologicko – politického se nám bohužel nedochoval.

^{xvi} „Dies Martis“ – úterý jakožto den boha Marta, resp. planety Mars. Pondělí bylo dnem Měsíce, středa dnem Merkuru, čtvrtek dnem Jupitera, pátek Venuše, sobota Saturnu a neděle byla dnem Slunce.

^{xvii} Podpis je na autografu téměř nerozpoznatelný.

^{xviii} Kromě již zmíněného dvojitého kroužku je pod oslovením slovo „descripta“ nenapsané Spinozou rukou. To znamená, že byl použit opis dopisu.

^{xix} Viz vysvětlivku č. X.

^{xx} Viz vysvětlivku č. IX.

^{xxi} Meijer by chtěl číst toto místo jako „idea cujuscunque essentiae“ a tedy „essentiae“ učinit závislé na idea. Takto ale „essentiae cujuscumque ideae“ odpovídá „esse formale idearum“ v citovaném tvrzení (tvr. 5, II. kniha Etiky). Gebhardt by navíc chtěl raději změnit „essentiae“ v „essentia“.

^{xxii} V autografu je za „sive“ přeškrtnuté „causa“.

^{xxiii} Nikoli „pendet“, jak četl van Vloten.

^{xxiv} Spinoza používal latinské „oficiosissime“ jako odpovídající španělskému „oficioso“, tj. neoficiální.

^{xxv} Spinoza použil slovo „parens“, resp. v genitivu „parentis“, což označuje „rodiče“, nicméně německý překladatel použil slovo „Vetter“, což znamená „vzdálený příbuzný“, a ruský překladatel slovo „rodstvennik“, což znamená „příbuzný“.